

Rytíř velkého srdce – s počítačem

Název emise: Umělecká díla na známkách -
- Zdeněk Sýkora

Den vydání: 12. června 2019

Hodnota: 27 Kč - č. 1033 (ČP)

Grafická úprava: Martin Srb

Rozměr známkového obrazu: 40 x 50 mm

Druh tisku: plnobarevný OF

Papír: fl-an-OF; **Tisk:** PTC Praha

Tisková forma: PL 4

Náklad: 84 tis. (21 tis. PL)

FDC: digitální tisk

Tisk: PTC Praha; **Náklad:** 3 200



Výběr osobnosti pro tuhle známku je trefou do černého. Výtvarník Zdeněk Sýkora byl vizionářem a průkopníkem, a byl i člověkem velkého srdce, který se o plody svého zaslouženého úspěchu dělil s méně šťastnými. Sám přitom po velkou část svého dlouhého života šel neproslapanými cestami, bez záruky pochopení a přijetí svého díla. Jako mladý vyzkoušel řadu výtvarných směrů, od tehdy aktuálního surrealismu a u nás pořád populárního kubismu, přes realistickou krajinomalbu, ve čtyřiceti se přiklonil k abstrakci, ke geometrickým vzorům, a v roce 1964 zapojil do své tvorby počítač. Když jsem si před lety přečetl tuhle informaci, v duchu jsem zakroutil hlavou – počítač v roce 1964? U nás? A vidíte, byla to pravda. Tehdy šlo dokonce už o třetí generaci počítačů, s monolitickými a hybridními integrovanými obvody, ve východním bloku se nazývaly JSEP-R1. Bylo možné je programovat, vzájemně propojovat, a jejich operační rychlost se pohybovala v řádu až ve stovek tisíc operací za sekundu. A nešlo už jen o obrovská sálová monstra, objevily se i minipočítače a dokonce mikropočítače. Přes nezáměr tehdejšího režimu o kybernetiku vznikl v roce 1963 na elektrotechnické fakultě ČVUT kabinet pro samostatné počítače a právě v roce 1964 tu vznikla samostatná katedra počítačů. Zdeněk Sýkora byl tedy u samotného počátku rozvoje tohoto oboru u nás a současně byl zřejmě prvním naším výtvarníkem, který počítače propojil se svým dílem.

Ale tomu předcházela dlouhá cesta. Narodil se rok a kousek po vzniku Republiky československé, konkrétně 3. února 1920. Byl to všední den, úterý, a do Prahy právě slavně dorazil legionářský 1. československý střelecký pluk Mistra Jana Husa, po dlouhé plavbě z Vladivostoku kolem Japonska, Číny, Filipín, Singapuru, Cejlonu, Indie, Jemenu, Džibuti, Suezským kanálem do Středozemního moře a Terstu, a pak vlakem domů. Tuhle anabázi tu zmiňuju proto, abychom si lépe představili, že život Zdeňka Sýkory byl vlastně spjat s dějinami Československa téměř od jejich počátku, a pak ještě s bezmála dvěma dekádami dějin České republiky. O slavném přivítání legionářů četli v Sýkorových rodných Lounech jen v novinách, ale jeho tatínek tuhle zprávu jistě nepominul – sám totiž prožil osm let na lodi, sloužil u rakousko-uherského námořnictva jako strojník (to bylo časté zařazení šikovných českých řemeslníků), a díky tomu po-

znal pořádný kus světa, byl na Dálném východě, v Japonsku a Číně, odkud si přivezl barevná orientální tetování na obou pažích. A i když původně pocházel z jihočeského rolnického rodu, po válce si našel místo v Lounech jako zámečník, a tak rodina žila tady. Malý Zdeněk neměl mezi svými předky žádného umělce, sám po letech vzpomínal, že to ví naprosto přesně, protože za protektorátu museli dávat dohromady rodinný rodokmen, jestli se v něm nevyskytují nějakí židé – „Ty vyloučit nemůžu, ale malíře můžu vyloučit s takřka stoprocentní jistotou. V rodině byli většinou zemědělci, které živila půda.“ A i když se z původních Jižních Čech vzdálil pěkný kus cesty, měl je v sobě podvědomě zakořeněné jako rodný kraj svých rodičů, a tak jako nejmilejší zmiňoval právě jihočeskou krajinu.

Kde se v něm vzal vztah k výtvarnému umění, sám nevěděl. Snad to byly tatínkovy ruce nad postýlkou, na nichž si jako malý prohlížel vytetovanou Japonku se slunečníkem a na druhé zase zakrouceného čínského draka. Tatínek mu vyprávěl o svých plavbách do dalekých zemí a o dobrodružstvích, která tam zažil. Zdeněk tolik štěstí neměl, jako kluk prožil hospodářskou krizí, na sklonku meziválečné republiky na přání rodičů začal studovat na Vysoké škole baňské v Příbrami, aby pak měl nějaké solidní zaměstnání. Nebavilo ho to, a tak když Němci za protektorátu zavřeli vysoké školy, považoval to vlastně za štěstí. V Lounech šel pracovat na železnici, bylo to nejdostupnější řešení, jak se vyhnout pozdějšímu totálnímu nasazení v Říši. Ke konci války to dotáhl na výpravčího v České Brodě. Později vzpomínal, že to bylo pěkně riskantní zaměstnání, protože na frekventované dráze na Východ šlo snadno udělat chybu – bouračku s katastrofálními následky. Po válce se přihlásil ke studiu výtvarné výchovy na Pedagogické fakultě Karlovy Univerzity v Praze, kreslení a malování ho bavilo už na realce. V rozhovoru s Petrem Vofem na své počátky vzpomínal: „Všechno bylo spontánní. Než jsem přišel do Prahy, měl jsem za sebou období surrealistických a kubistických obrázků. Na škole jsem ale začínal studiem přírody a zjistil jsem, že když jsem měl namalovat flašku, tak jsem to neuměl. Musel jsem se vrátit ke kořenům. Všechno se odbyvalo v přímém kontaktu s konkrétními věcmi. Maloval jsem v plenéru. Od realistického popisného malování jsem přešel k impresionismu. Samovolně. Osvobodil jsem barevnost, zjistil jsem, že barva je nezávislý nástroj, který má svůj vlastní jazyk a svůj vlastní smysl, kterým se ale příroda dá interpretovat. Díky škole jsem se vlastně zpozdit. Prohrabával jsem se sám vlastní cestou, kdežto mnozí mí vrstevníci rovnou přejímali. Proto jsem se dostal jinam. Přes přírodu.“ Na fakultě brzy začal působit jako asistent a pak docent,

celkem tu učil více než třicet let. Do Prahy se ale nepřestěhoval, raději každý den dojížděl z Loun. Tu půldruhou hodinu autobusem přitom nepovažoval za ztracený čas, ale naopak za dobu, kdy ho nic nerušilo a mohl se soustředit na přemýšlení. Za ztracený čas nepovažoval ani samotné vyučování studentů, sám o tom říkal, že se vlastně učí tím, že učí druhé.

Snad tahle jistá každodenní odtrženost od Prahy způsobila, že se nezapojoval do žádných hnutí a směrů, s nikým se nepoměřoval, byl jen sám se sebou. Výjimkou byla jeho účast ve skupině Křížovatka v roce 1963, která vznikla kolem výtvarníka a básníka Jiřího Koláře (rozhodně by měl být připomenut na poštovní známce!). Šlo o určitou reakci na snahu surrealistů kolem Mikuláše Medka (jeho Hladový svatý vyšel na známce v roce 1993), jejichž tvorba jim připadala uniformní. Členové Křížovatky chtěli být – a taky byli – každý jiný, originální. Možná je i trochu dráždila pozornost teoretiků a kritiků, kteří imaginativní surrealismus rozebírali ze všech stran a připisovali mu významy, o nichž sami malíři neměli možná ani tušení.

Ale to už se blížil rok 1964, kdy Sýkora spolu se svým o šest let mladším přítelem a taky „Louňákem“ matematikem Jaroslavem Blažkem začali zkoušet programovanou strukturu s využitím počítače. Šlo vlastně o kombinace pozic určitých výtvarných prvků, které se v díle opakují. Nešlo přitom o krátkodechý experiment, Sýkora na tom založil svou další tvorbu, kterou za zhruba deset let nasměroval k principu náhodnosti, a Blažek, docent na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy, v devadesátých letech vedl na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem grantový projekt zaměřený na počítačovou malbu.

Sýkorova tvůrčí samostatnost – a vlastně i jistá osamělost – přesáhla i jeho do osobního života. Oženil se až jako třiadesátiletý, se svou o bezmála čtyřicet let mladší studentkou Lenkou, která s ním pak po další

skoro tři desetiletí spolupracovala. Má velkou zásluhu na zpracování archivu svého muže a na vydání řady knih, katalogů a dalších prací o jeho díle – v tom pokračuje dodnes. Zdeněk Sýkora totiž z rodných Loun, v nichž pak prožil celý život, dosáhl světové proslulosti. Jeho díla jsou zastoupena v řadě předních galerií a na aukcích dosahují cen v milionech korun. Se svou paní Lenkou – a později i ona sama, už jako vdova – z toho rozhodně nezpychli, o čemž svědčí i jejich podpora potřebným, například v podobě štědrých darů Sýkorových děl do dobročinných aukcí Konta Bariéry, které tak díky tomu z výtěžku mohlo pomoci řadě hendikepovaných mladých lidí.

Za své dílo Zdeněk Sýkora ve světě získal řadu ocenění, zmiřme z nich to nejlesklejší – titul rytíře Řádu umění a literatury, který mu udělili ve Francii v roce 2003. Nyní je tedy jedna z jeho prací vyobrazena na známce, další v kresebné výzdobě obálky dne vydání, třetí v razítku. V tom jsou správně jako domicil uvedeny Louny, tedy město, v němž se Sýkora narodil, žil (a je jeho čestným občanem) a ve svých jedenadevadesáti letech zemřel. Pro řadu našinců možná jde o první příležitost vidět něco z jeho tvorby. Povedlo se to přitom na jedničku. Za to všem zúčastněným, tedy komisím MPO a ČP, Martinu Srbovi i PTC patří dík!

FB

